

utca, illetve az *Angyalárok utca* nevet viselik, nem csupán az épületre és a domborzati viszonyokra, hanem a múltra is utalva (két szent életű szerzetes élt valaha ezen a területen).

A más országra, településre utaló nevek újkeletűek, maguk az utcák is az elmúlt évtizedben jöttek létre. Az utcanévek – *Erdélyi utca*, *Szilágyság utca* – az Erdélyből ide települtekre utalnak. Tudatos volt a környező, szintén új utcák elnevezése is: *Bethlen Gábor utca*, *Gábor Áron utca*.

Az elvont fogalomra utaló utcanévek közül ma már csak 3 létezik (*Jóvilág utca*, *Tavaszi utca*, *Terv utca*), a rendszerváltás elsodorta az egykori *Szabadság utcát* és *Szabadság teret*. Az előbbi ma már újra *Bicskei utcának* nevezik, az utóbbi pedig *Szent István* nevét kapta.

Összefoglalásképpen elmondható, hogy Zsámbék jelenkori belterületi nevei jelentős mértékben kapcsolódnak a település történelmi, földrajzi sajátosságaihoz. A rendszerváltás óta még tudatosabb törekvés érzékelhető a múlt hagyományainak felélesztésére és megőrzésére, és ez a tendencia a közterületek névadásában is megfigyelhető.

KOVÁCS ERZSÉBET

A földrajzi tárgy neve és írásképe

A magyar helyesírás – mint ahogyan ezt az akadémiai helyesírási szabályzat (AkH. 11.) 2. pontja is rögzíti – értelemtükröző írásrendszer. Meggyőződésem, hogy helyesírásunkat éppen ezért tartják olyan sokan nehéznek, bonyolultnak, megtanulhatatlannak, mert a legnehezebb dolgok egyike gondolkodni, és pontosan tudni, hogy mit akarunk leírni. Világos példája ennek a *borospohár* írásának esete. A bor ivását szolgáló pohárfajtát egybeírással fejezzük ki, de ha egy borral szennyezett pohárra gondolunk (jóllehet borral nem lehet poharat szennyezni), akkor *boros poharat* írunk. Nem bonyolult ez, hanem értelemtükröző!

Földrajzínév-írásunkban is az értelemtükröztetés okoz sokaknak fejtörést, és vált ki a gondolkodás helyett ellenérzést. A földrajzi nevekben (és a földrajzi megjelölésekben) előforduló azonos névelemek írásképe ugyanis aszerint változik, hogy a név mire vonatkozik. Például:

1. A Gárdony városában található név nélküli pincék egyikét említve, így írjuk: *gárdonyi pince*.

2. Ha ebben a gárdonyi pincében borkimérést létesítenek, és annak az előbbi szószerkezet lesz a neve, akkor – intézménynévszerűen – így írjuk: *Gárdonyi pince*. (Ez a helyes írásmód akkor is, ha ez a nyelvi alakulat – névátvitellel – területet jelölő földrajzi névvé válik, pl. dűlőnév lesz.)

3. Egy másik gárdonyi pince gazdája is létesít borkimérést, de ha azt csak Pincének nevezi, akkor az ő vállalkozása, a telephelyet is megjelölve: (a) *gárdonyi Pince*.

4. Egy harmadik gárdonyi pincetulajdonos a pincéjéhez kapcsolódóan éttermet is nyit, és a létesítményét – intézménynévszerűen írva – így nevezheti: *Gárdonyi Pince étterem*.

5. Ha a pince egy Gárdonyi nevű személy tulajdona, és a birtoklás tényét akarjuk kifejezni, akkor így írjuk: *Gárdonyi-pince*.

6. Előfordulhat az is, hogy az elsőként említett közsői szó szerkezet (*gárdonyi pince*) helységrésznévvé válik, és akkor egybeírjuk: *Gárdonyipince*.

Hatféle íráskép, hatféle tudattartalom. A tarkaság csak látszólagos, mert a hatféle helyes írásképet jól elkülöníthető, értelemtükröző rendezőelvek határozzák meg.

A földrajzinév-írás gyakorlatában ritkán fordul elő, hogy egy művön belül ugyanazokat a névelemeket hatféleképpen kelljen leírni, azonban mindig figyelembe kell venni, a név jelentését, felhasználási helyét és a tereptárgyat, amelyre vonatkozik, mert a formailag hasonló, de más funkciójú nevek írásmódja eltérően alakulhat.

Az egybeírás az ország- és az országrészneveknek, valamint a helységnéveknek szokásos formája: *Franciaország, Németalföld, Elefántcsontpart; Dunántúl, Kárpátalja, Palócföld; Zalaegerszeg, Törökbálint, Szépkényerűszentmárton, Újdelhi; Móraváros, Kovácastanya, Ebédvesztőpuszta, Felsőbadurbokor; stb.*

A kötőjeles írás a földrajzi köznevet és/vagy földrajzi jellegű jelzöt tartalmazó természetföldrajzi nevekre jellemző: *Csendes-óceán, Velencei-tó, János-hegy, Balaton-felvidék; Belső-Ázsia, Észak-Erdély, Holt-Tisza, Kis-Villám; Fecske-part-dűlő, Misa-réti-patak; Sebes-Körös-dűlő; Felső-Gombás-patak, Kis-Szunda-szigetek; Lankóci-Kis-Duna; stb.*

A különírás az állam- és államrésznevek, az intézménynevek, a jelölt szerkezetekből alakult földrajzi nevek esetében, valamint az utcanévek utolsó tagjára vonatkozóan tipikus: *Dán Királyság, Római Birodalom, Vatikánvárosi Állam, Francia Köztársaság, Egyesült Arab Emírségek; Baranya megye, Hajdú vármegye, Szörényi bánság, Utrecht tartomány, Amazonas szövetségi terület; Fővárosi Operettszínház, Magyar Nemzeti Múzeum, Országos Széchényi Könyvtár, Lukács fürdő, Kerepesi temető, Kis Rabló étterem; Urak asztala, Keveset érő, Pástra járó; Petőfi utca, Agárdi út, Sas köz, Szentháromság tér, Városligeti fasor; stb.*

A földrajzi nevek írásképe, a közsői alakulatok írásképetől is elkülönül. Ha egy sziklás hegység nehezen elérhető csúcsáról írunk, akkor kisbetűs szókezdést és különírást alkalmazunk, de a Rocky Mountainsről beszélve, a Sziklás-hegység az értelmet tükröző helyes íráskép. Más az esőtől sáros völgy és a Sáros-völgy. Nyár elején a kofa előtt a piacon vörös málnahegy emelkedik, de a Börzsönyben van a Málna-hegy, és még folytathatnám a sort.

Attól függően, hogy mit jelöl a földrajzi név, változik az írásképe, és jelzi a névtípust, amelyre vonatkozik. (A köznyelvi írásgyakorlat is hasonló. A *kovács*, az *ács*, mesterséget jelölő közszavak, de a *Kovács*, az *Ács* személynevek.) A *Nagyerdő* bárhol található domborzati név, de a *Nagyerdő* Debrecenben városrésznév. A *Sáros-patak* egy vízfolyás neve, de a *Sárospatak* helységnév. A *Hűvös-völgy* domborzati név, de a *Hűvös-völgy* helységrésznév.

Ennek a néhány gondolatnak felvillantásával kívánok az ünnepeletnek, a névtan kiváló művelőjének, további erőt és eredményes munkát.

HÖNYI EDE